

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

από την Κωνσταντίνα Σαφιλίου

Patrimoine culturel et développement, 2003, Collection orientations du développement, Banque Mondiale, Region Moyen-Orient et Afrique du Nord.

Αυτό το βιβλίο δημοσιεύτηκε το 2001 στη σειρά «Προσανατολισμοί στην Ανάπτυξη» της Διεθνούς Τράπεζας. Αν και παρουσιάζει ένα σχέδιο δράσεως για την περιοχή των χωρών της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, έχει μεγάλο ενδιαφέρον και για την Ελλάδα. Η σχετική έρευνα και αναπτυξιακή εργασία έγιναν από τον Michael Cernea, έναν Ρουμάνο καθηγητή κοινωνιολογίας με διορατικότητα, που κατάφερε, με την εργασία του στη Διεθνή Τράπεζα ως Διευθύνων Σύμβουλος Κοινωνικής Πολιτικής και τη χαρισματική του παρουσία, να καθιερώσει τις κοινωνικές επιστήμες, δίπλα στις οικονομικές επιστήμες, μέσα στις αναπτυξιακές θεωρίες και τα προγράμματα της Διεθνούς Τράπεζας.

Η μεγάλη προσφορά του βιβλίου αυτού είναι η παρουσίαση της πολιτιστικής κληρονομιάς όχι μόνον ως πολιτιστικού αγαθού αλλά και ως οικονομικού αγαθού, όταν η διαχείρισή του και η πολιτιστική και αναπτυξιακή πολιτική είναι σωστές.

Στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες περιοχές στη Μέση Ανατολή και στη

Βόρεια Αφρική, πολύτιμη πολιτιστική κληρονομιά συχνά βρίσκεται σε αγροτικές περιοχές, σε μικρά απομακρυσμένα χωριά και σε νωθρές μικρές πόλεις. Ενώ τελευταία στην Ελλάδα σημαντικές προσπάθειες έχουν γίνει για τη συντήρηση και την παρουσίαση πολλών αξιόλογων αρχαιολογικών μνημείων, δεν υπάρχει συστηματική προσπάθεια αξιοποίησής του μεγάλου αρχαιολογικού πλούτου της χώρας για την τοπική ανάπτυξη των περιοχών. Ο πολιτιστικός τουρισμός κινείται βασικά στους μεγάλους άξονες της Αθήνας, του Σουνίου, των Δελφών, της Ολυμπίας (λιγότερο), των Μυκηνών, της Κνωσσού και της Ακροακρόπολης με πιο σπάνιες αποκλίσεις προς άλλες περιοχές. Τα πολλαπλά παραδείγματα που αναφέρονται στο βιβλίο δείχνουν ότι τα οικονομικά οφέλη που είναι δυνατόν να προκύψουν από τον επιτυχή συνδυασμό της διαχείρισης της πολιτιστικής παρουσίας και της ανάπτυξης μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά υποαναπτυγμένες και προβληματικές περιοχές.

Τα περισσότερα προβλήματα σχετικά με τη συντήρηση και τη διαχείρι-

ση της πολιτιστικής κληρονομιάς στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική είναι τα ίδια όπως και στην Ελλάδα, δηλαδή είναι: (1) διοικητικά προβλήματα και οργανωτικές αδυναμίες, (2) σοβαρά κενά στην πολιτιστική πολιτική, (3) περιορισμένοι διαθέσιμοι πόροι γι' αυτά τα θέματα, (4) συνεχής φθορά των μνημείων από φυσικές καταστροφές (σεισμοί, πλημμύρες κ.λπ.), (5) οικονομικές αιτίες (κατασκευές δρόμων, αεροδρομίων, μετρό κ.λπ.), (6) ατμοσφαιρική ρύπανση, και (7) διάφορες κοινωνικές αιτίες (τουρισμός, παράνομες εκσκαφές, κλοπές, αμέλεια και άγνοια).

Οι διεθνείς οικονομολογικές μελέτες έχουν καταλήξει ότι:

- (1) Τα πολιτιστικά αγαθά, όπως και τα περιβαλλοντικά αγαθά, έχουν οικονομική αξία, άμεση (direct use value), που σχετίζεται με την πραγματική χρήση των αγαθών, και έμμεση (indirect use value), που σχετίζεται με ωφέλειες που προκύπτουν από τη σωστή διαχείριση των πολιτιστικών αγαθών, όπως καινούργιες ευκαιρίες εργασίας και δημιουργία επιχειρήσεων.
- (2) Αυτές οι οικονομικές αξίες και δυνατότητες μπορούν να αξιολογηθούν καλύτερα, καθώς οι οικονομολόγοι επινοούν καινούργιες και βελτιωμένες μεθόδους αξιολογήσεως.
- (3) Το πιο σημαντικό γεγονός είναι ότι η οικονομική αξία των πολιτιστικών αγαθών μπορεί να γίνει κατανοητή, ακόμα και να αυξηθεί, με κατάλληλη πολιτική και με απο-

δοτική διαχείριση. Καλή διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς υποδεικνύει και επαυξάνει την αξία της, ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζει τη συντήρησή της.

Μια οικονομολογική μελέτη στην Καλιφόρνια, που συνέκρινε την οικονομική επίδραση αντιπροσωπευτικών βιομηχανικών εταιρειών με αυτή αναπαλαιωμένων κτηρίων για περαιτέρω χρήση, απέδειξε ότι μια επένδυση του αυτού ύψους στα αναπαλαιωμένα κτήρια απέδωσε πολύ περισσότερο παρά στις εταιρείες, όσον αφορά τη δημιουργία θέσεων εργασίας, επιπρόσθετο οικογενειακό εισόδημα και γενική επίδραση στην οικονομία.

Οι πόροι που χρειάζονται για τη συντήρηση και διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορούν να εξευρεθούν ευκολότερα όταν αυτές είναι ενσωματωμένες στη συνολική αναπτυξιακή πολιτική της χώρας. Η κύρια πηγή αυξημένων πόρων μπορεί να εξασφαλιστεί με την αύξηση του πλέον επιθυμητού «πολιτιστικού» τουρισμού, η οποία με τη σειρά της προϋποθέτει τη στενή συνεργασία των υπεύθυνων φορέων, δηλαδή των υπουργείων τουρισμού, πολιτισμού, ανάπτυξης, περιβάλλοντος, τοπικής αυτοδιοίκησης και συλλόγων και σχετικών μη κερδοσκοπικών οργανισμών. Μια προϋπόθεση πολύ προβληματική για την Ελλάδα...

Η εμπειρία των άλλων χωρών υπογραμμίζει τη σημασία της ειδικής εκπαίδευσης και της ικανοποιητικής αμοιβής για την αποτελεσματικότητα των εργαζομένων στον πολιτιστικό

τουρισμό. Στη χώρα μας, που η θεσμική ικανότητα είναι ανεπαρκής, τα μουσεία και πολλά αρχαιολογικά μνημεία σε πολλές περιοχές είναι απρόσιτα στους επισκέπτες, γιατί ο υπεύθυνος υπάλληλος ή φύλακας «λείπει». Επίσης στα περισσότερα μουσεία λείπουν λεπτομερείς και εμπειριστατωμένες εξηγήσεις για τη σημασία των εκθεμάτων ή είναι μόνον στα ελληνικά. Πώς μπορούν έτσι τα μουσεία να παίξουν τον σημαντικό εκπαιδευτικό τους ρόλο και να ελκύσουν «πολιτιστικό» τουρισμό;

Το βιβλίο παρουσιάζει πολλά παραδείγματα επιτυχημένων μοντέλων συνδυασμού συντήρησης και διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς με ανάπτυξη υπό τη μορφή δημιουργίας θέσεων και απολαβής ικανοποιητικού εισοδήματος. Ένα πολύ ενδιαφέρον παράδειγμα είναι η βιοτεχνία στο Μαρόκο, όπου περί τα δύο εκατομμύρια ανθρώπων, οργανωμένων σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, εργάζονται σε διάφορους βιοτεχνικούς κλάδους διατηρώντας τα πατροπαράδοτα σχέδια και τεχνικές (χαλιά, είδη κεραμικής, κοσμήματα κ.λπ.) και προσφέροντας έτσι κοντά στο 10% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Στη χώρα μας τα υπέροχα υφαντά, κουβέρτες, σεντόνια και πετσέτες έχουν γίνει σπάνια ή έχουν βιομηχανοποιηθεί και σε πολλά μέρη ένας αργαλειός βρίσκεται σκονισμένος μόνο στο μικρό μουσείο του χωριού.

Όλων των ειδών τα αναπτυξιακά προγράμματα, αστικά και αγροτικά, τουριστικά, βιομηχανικά και πιστω-

τικά, μορφωτικά και περιβαλλοντικά, μπορούν να περιλάβουν και να υποστηρίξουν συστατικά της πολιτιστικής κληρονομιάς που μπορούν να προωθήσουν την ανάπτυξη. Στη συνέχεια, το βιβλίο σωστά επισημαίνει την ανάγκη να ενσωματωθούν κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξιολογήσεις σε όλα τα προγράμματα που σχετίζονται με την πολιτιστική κληρονομιά, όσον αφορά τη μεγιστοποίηση των αναπτυξιακών επιδράσεων, τη θεσμική ικανότητα, κινδύνους σε κτήρια της πολιτιστικής κληρονομιάς, μηχανισμούς και κίνητρα για την τοπική δέσμευση και ειδικά για το ρόλο των τοπικών κοινοτήτων στην περιφρούρηση των πολιτιστικών αγαθών. Αυτές οι επισημάνσεις είναι ιδιαίτερα κρίσιμες όσον αφορά τις εν εξελίξει ετοιμασίες για την Πολιτιστική Ολυμπιάδα στην Ελλάδα.

Οι υπεύθυνοι για τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και για τη διαμόρφωση της πολιτιστικής πολιτικής και του πολιτιστικού τουρισμού πρέπει να μελετήσουν προσεχτικά αυτό το βιβλίο (που αξίζει να μεταφραστεί στα ελληνικά) και, χρησιμοποιώντας το ως οδηγό, να αρχίσουν στενή συνεργασία με αναπτυξιολόγους και υπεύθυνους της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και με διάφορες τοπικές οργανώσεις σε περιοχές όπου υπάρχουν αξιόλογα πολιτιστικά αγαθά. Έτσι, θα μπορέσουν να αναπτύξουν τα κατάλληλα για την Ελλάδα μοντέλα επιτυχημένης ένταξης της συντήρησης και διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς σε αναπτυξιακά προγράμ-

ματα. Επίσης, όλοι όσοι ενδιαφέρονται και ασχολούνται με την περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελλάδα μπορούν να ωφεληθούν εξίσου από αυτό το βιβλίο, γιατί θα βρουν πολλές καλές ιδέες για το πώς μπορούν να βοηθήσουν την περιφερειακή ανάπτυ-

ξη, συνδυάζοντάς την με την αποτελεσματική διαχείριση και συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιοχή τους.

Κωνσταντίνα Σαφιλίου
Κοινωνιολόγος